

vervallen, evenmin ontkennen dat men slechts hoeft op te merken dat men zich in de slaap kan verbeelden dat men een ander lichaam heeft en dat men andere sterren of een andere aarde waarneemt, zonder dat er in werkelijkheid iets van waar is, om te beseffen dat er voldoende reden is om er niet volledig zeker van te zijn. Want hoe weet men dat de voorstellingen van de droom minder waar zijn dan andere, ondanks het feit dat ze niet minder levendig en duidelijk zijn? Anderen, die knapper zijn dan ik, mogen er wat mij betreft hun hoofd over breken, maar ik geloof niet dat ze die twijfel kunnen wegnemen zonder het bestaan van God te veronderstellen. Want ten eerste is wat ik zo-even als regel nam, namelijk dat wat wij zeer helder en zeer welonderscheiden kunnen denken waar is, slechts zeker omdat God bestaat, en omdat hij een volmaakt wezen is, en omdat alles wat in ons is van hem komt. En daaruit volgt dat onze ideeën of begrippen, die reëel zijn en die van God komen, in al datgene waarin zij helder en welonderscheiden zijn niet anders dan waar kunnen zijn. Als we er derhalve heel wat hebben die onwaarheid bevatten, dan kan het slechts gaan om die welke verward en duister zijn, aangezien, voor zover ze dat zijn, deel hebben aan het niets, dat wil zeggen dat ze, enkel omdat wij niet volmaakt zijn, zo verward zijn. En vanzelfsprekend is het niet minder ongerijmd om te veronderstellen dat het onware en onvolmaakte als zodanig voortkomen uit God dan dat het ware en het volmaakte voortkomen uit het niets. Maar als we niet wisten dat alles wat er in ons aan waars en werkelijks is komt van een volmaakt en oneindig wezen, dan zouden wij, hoe helder en welonderscheiden onze voorstellingen ook zijn, geen enkele reden hebben om er zeker van te zijn dat zij de volmaaktheid hadden van waar te zijn.

Als daarentegen de kennis van God en van onze ziel ons deze regel gewaarborgd heeft, is het gemakkelijk om in te zien dat de droombeelden die wij ons verbeelden in onze slaap ons niet moeten doen twijfelen aan de waarheid van onze gedach-

ten als we wakker zijn. Want ook al zouden wij in onze slaap een zeer welonderscheiden idee hebben (een wiskundige bijvoorbeeld die in zijn droom een nieuw bewijs vindt), dan nog doet het feit dat hij slaapt niets af aan de waarheid ervan. En wat de belangrijkste dwaling van onze droom betreft, die is dat ons de dingen op dezelfde wijze worden voorgesteld als door onze zintuigen wanneer wij waken, zodat dat voor ons een reden is om aan de waarheid van deze voorstellingen te twijfelen; dan nog is dat van geen belang gegeven het feit dat ook de zintuigen ons maar al te vaak bedriegen, ook zonder dat wij slapen: zoals iemand die geelzucht heeft alles geel ziet of zoals sterren of andere ver verwijderde lichamen ons veel kleiner lijken dan ze zijn. Want uiteindelijk, of we nu waken of slapen, moeten we ons nooit door iets anders laten overtuigen dan door evidentie van de rede. Men merke op dat ik zeg 'rede,' en niet 'verbeelding' of 'zintuigen'. Immers, zelfs als we de zon zeer helder waarnemen, dan is dat nog altijd geen reden om aan te nemen dat ze even groot is als we haar zien; en zelfs als wij een zeer duidelijke voorstelling hebben van een leeuwenkop op een geitenlichaam, dan is dat geen reden om te concluderen dat er chimaera's bestaan. Immers, de rede zegt niet dat wat wij zien of verbeelden ook werkelijkheid is; wel dat al onze voorstellingen of begrippen enige grond van waarheid bezitten: Anders zou het immers onmogelijk zijn dat God, die geheel volmaakt en waarachtig is, ze in ons gelegd zou hebben. En aangezien onze redeneringen tijdens de slaap nooit zo evident en volledig zijn als wanneer we wakker zijn, hoewel omgekeerd in die toestand beelden vaak veel levendiger en scherper zijn, leert de rede ons dat, aangezien niet al onze gedachten waar kunnen zijn (we zijn immers niet geheel volmaakt), datgene wat ze aan waarheid bevatten, noodzakelijkerwijs eerder gevonden zal worden in die welke we hebben wanneer we wakker zijn dan wanneer we dromen.